

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КАФЕДРИ ІНОЗЕМНИХ МОВ

МАТЕРІАЛИ

IV Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції

**«МОВНА ОСВІТА ФАХІВЦЯ:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ТРЕНДИ»**

24 лютого 2022
Харків

ПЕРЕКЛАД ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ІЗ КОМПОНЕНТОМ «ЇЖА» (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

Відтворення значень фразеологічних одиниць (далі ФО) засобами іншої мови є завжди актуальною проблемою в поліетнічному просторі. Яскрава національно-культурна маркованість фразеологізмів, їх специфічні конотації неминуче зумовлюють труднощі в перекладі. Ця проблема є предметом розгляду у працях багатьох сучасних українських науковців. Зокрема, їй присвятили свої розвідки Н. Глінка [2], Н. Карпенко [5], О. Нагорна [6], Д. Ушенко й О. Гнедкова [7] та ін. Відповідність проблеми перекладу фразеології напрямам сучасних перекладознавчих студій та потреба в її комплексному розгляді на матеріалі фразеологізмів, що відзначаються високою продуктивністю й частотністю функціонування в художньому й розмовному мовленні, зумовлює актуальність обраної теми. Метою нашої розвідки є визначення способів відтворення в перекладі семантики англійських та українських ФО із компонентом «їжа».

Отже, розглянемо основні способи:

1) Фразеологічні еквіваленти.

Повні (абсолютні): *apple of discord* – яблуко розбрату; *Attic salt* – аттична сіль (витончений дотеп); *bread and circuses (!)* – хліб та видовища (хліба та видовищ!).

Як відомо, під повною фразеологічною еквівалентністю розуміють рівнозначну образність, структурно-граматичну будову, збіг предметно-логічного, експресивно-емоційного та функціонально-стилістичного змісту фразеологізмів зіставлюваних мов [4, с. 63]. Абсолютних еквівалентів існує не так багато з огляду на граматичні відмінності англійської та української мов, а також деякі варіації в межах лексичного наповнення майже ідентичних за змістом та складом ФО. Тому здебільшого нам вдалося знайти приклади часткових (відносних) еквівалентів: *put new wine into old bottles* – лити молоде вино у старі міхи (бібл.); *to give / add spice to smth.* – додавати перцю; *cream of the crop* – вершки суспільства; *packed like sardines* – напхано як оселедців у бочці; *to*

earn one's bread – заробляти на хліб; *to take bread out of somebody's mouth* – забирати хліб у кого-небудь; *to eat a peck of salt with one* – з'їсти пуд (бочку, багато) солі з кимось; *neither fish nor fowl* – ні риба ні м'ясо; *jacket potatoes* – картопля в кожухах; *свій хліб* – your bread and butter; *сипати (комусь) сіль на рану* – to rub salt in somebody's wound.

На наш погляд, особливо цікавими в наведених прикладах є розбіжності лексичного плану. Так, в англійській ФО *to give / add spice to smth* маємо компонент *spice* – загальну назву приправ, в українській – конкретна спеція *перець*. Варто додати, що компонент *pepper* у цілому не надто поширений в англійській фразеології.

Слід звернути увагу, що джерелом багатьох фразеологічних еквівалентів із компонентом «їжа» є не лише Святе Письмо й антична історія та міфологія, але й близькість поглядів різних народів на їжу, зокрема основні продукти харчування – хліб, сіль, м'ясо тощо. Також не завжди (принаймні не в кожному контексті) слід перекладати еквівалентом біблійні фразеологізми, адже, наприклад, в українській культурі вислови зі Святого Письма не завжди будуть зрозумілими для пересічного читача (пор.: *apple of Sodom* – оманливий успіх).

2) Фразеологічні аналоги.

Big cheese – велика цяця, велике цабе; *break the egg in one's pocket* – вставляти палиці в колеса; *butter wouldn't melt in one's mouth* – і мухи не скривдить; *to go nuts, to go bananas* – з глузду з'їхати, з ума спасти, звихнутися розумом, спасти (сплисти, схибнутися) з розуму; *as nutty as a fruitcake* – макітра не в порядку, не вистачає клепки; *like two peas in a pod* – схожі як дві краплі води; *packed like sardines* – нема де курці клюнути; яблуку ніде впасти; *ложка дьогтю в бочці меду* – bug in the butter, a fly in the ointment; *легкий хліб* – money for jam; *десята (сьома) вода на киселі* – we are related only through Adam; *не вартий дірки з бублика* – it isn't worth a brass farthing.

Як бачимо, компонент «їжа» не завжди присутній у фразеологічних аналогах: *as nutty as a fruitcake* – макітра не в порядку, не вистачає клепки. Часом аналог у мові-реципієнті містить назву іншого продукту харчування: *ложка дьогтю в*

бочці меду – bug in the butter.

Відмінності в образах ФО яскраво ілюструють специфіку світосприйняття певного народу, особливості побуту, національної кухні тощо: *over-egg the pudding – передати куті меду*. Цікавим є також переклад українських ФО як *сир у маслі, як вареник у сметані (маслі)* та ін. В англійській мові їм, зокрема, відповідає ідіома *(be) live in clover* (де *clover* – конюшина). Для українців сир, масло, вареники є символами добробуту й розкошів [3, с. 64, 539]. Походження англійської ФО, що позначає життя в комфорті та достатку, пов'язують з тим, що худоба, яка пасеться на луках конюшини, швидко набирає вагу й чудово відчувається [11].

3) Калькування:

sell (go) like hot cakes – продаватися/розходитися як гарячі пиріжки; *Fish and visitors smell in three days*. – Гості й риба через три дні псуються.

Калькування в чистому вигляді, на нашу думку, слід застосовувати з великою обережністю й тільки в тому випадку, коли образність ФО буде зрозуміла іншомовному читачеві та не накладатиметься на певні усталені асоціативні уявлення носія мови-реципієнта. Наприклад, якщо дослівно перекласти українську ФО як *огірочок (молодий, здоровий, бадьорий)* англійською мовою, отримаємо вираз *like (as) a cucumber*, котрий може сприйматися англійцями як усічений фразеологізм *(as) cool as a cucumber*, тобто «спокійний, байдужий, холонокровний» [1, с. 240].

4) Описовий переклад:

a hot potato – делікатне питання; *butter fingers* – нетямуща, невіправна, незграбна людина; *ride the gravy train* – одержувати незаконні прибутки, брати хабаря; *bread and cheese marriage* – одруження (шлюб) із бідняком; *have egg on one's face* – бути збентеженим, зніяковіти через помилку; *дурне сало без хліба* – complete fool; blockhead (лексичний переклад – одним словом); *вхопити шилом меду* – to fail, not to succeed in doing something; *хатня морква* – a quarrel in a family.

Описовий переклад ФО із компонентом «їжа» доводиться застосовувати досить часто, зокрема, коли фразеологізми відображають специфічні іншомовні

реалії: *sandwich course* – курс вищої школи, що поєднує навчання з роботою.

Отже, з метою адекватного відтворення значення фразеологізмів із компонентом «їжа» застосовують різні способи перекладу: фразеологічні еквіваленти чи аналогі, описовий переклад, зрідка – калькування. Прикметно, що джерелом багатьох еквівалентів ФО із назвами страв і продуктів харчування є не лише Біблія й антична історія та міфологія, але й близькість поглядів різних народів на їжу та її роль у житті людини. Слід також звернути увагу на те, що компонент «їжа» в перекладі не завжди зберігається з огляду на розбіжності в образності, а отже, національно-культурній специфіці фразеології різних мов.

Перекладаючи ФО з назвами страв чи продуктів харчування, слід бути так само уважним та обережним, як і в процесі перекладу будь-яких образних фразеологізмів, адже одні й ті самі образи можуть викликати в носіїв різних мов зовсім відмінні асоціації.

Література

1. *Англо-український фразеологічний словник* / укл. К. Т. Баранцев. Київ: Знання, 2005. 1056 с.
2. Глінка Н. Відтворення фразеологізмів в українському перекладі англійської літературної казки для дітей. *Іноземна філологія: зб. наук. праць*. Львів, 2007. Вип. 119 (2). С. 129–133.
3. Жайворонок В.В. *Знаки української етнокультури: словник-довідник*. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
4. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів: Вища школа, 1983. 174 с.
5. Карпенко Н. А. Проблема відтворення прагматики фразеологічних одиниць у перекладі. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць*. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди. Харків, 2021. Вип. 55. С. 142–149. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2021.55.13>
6. Нагорна О. О. Комунікативно-прагматичний принцип перекладу фразеологізмів з британським етнокультурним семантичним компонентом. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. 2010. Вип. 51. С. 62–64.
7. Ушенко Д. О., Гнєдкова О. Г. Особливості перекладу фразеологічних одиниць у медіадискурсі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Київ, 2020. Т. 31 (70). №4. Ч. 3. С. 92–98. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.4-3/1798>.

8. *Фразеологічний словник української мови [Електронний ресурс]. URL: <http://slovopedia.org.ua/49/53392-0.html> (дата звернення: 28.12.2021).*
9. *Cambridge Dictionary [E-resource]. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (viewed 28 December 2021).*
10. *Phrases, sayings, idioms and expressions at The Phrase Finder [E-resource]. URL: <http://www.phrases.org.uk/index.html> (viewed 28 December 2021).*
11. *The Free Dictionary by Farlex [E-resource]. URL: <http://idioms.thefreedictionary.com> (viewed 28 December 2021).*